

OD ORDENJA DO SIMBOLA IDENTITETA - PRIČA O ISTARSKOM SUVENIRU

Željka Jelavić
Etnografski muzej
Zagreb

■ Izložba *Od ordenja do simbola identiteta: priča o istarskom suveniru* (proljeće-ljeto 2000) zajedničko je djelo ekipe kustosa Etnografskog muzeja Istre iz Pazina: Roberta Bilića, Sandija Blagonića, Nevene Škrbić, ravnateljice Lidije Nikočević i preparatora

Arsena Pletenca.

Kustosi iz Pazina ispričali su priču o suveniru koja je izbjegla zamke rasprava o kiču i neukusu te autohtonosti pojedinih predmeta. Naprotiv, to je vješto ispričana slojevita priča koja povezuje tradicijsko rukotvorstvo i zanate sa suvremenim komercijalnim kontekstom. Suvenir ih zanima kao predmet koji je iznikao iz lokalne tradicije i kao predmet koji jest dio masovne potrošačke kulture. Među ostalim zanima ih suvenir kao predmet kojim se konstruira zavičajni identitet i odnos samih Istrana prema njima. Autori ne prilaze pojavi s pozicije stručnjaka koji "znaju" kako treba izgledati dobar suvenir i što je to "kvalitetan" suvenir. Njih zanima proces mijene tradicijskog predmeta u sjećanje, zanimaju ih procesi koji kreiraju zavičajni identitet, sastavnice istosti koja nas čini posebnima, drukčijima, jedinstvenima. Onima što jesmo.

Da bi posjetilac uopće došao do izložbe, nužno je prethodno razgledati stalni postav u kojem su izloženi zanatski alati i poljoprivredna oruđa (ordenje) te tradicijski tekstil i odjeća, narodne nošnje istarskih seljaka. Taj je uvod, prema autorima, nužan jer upućuje na izvorište: tradicijsku kulturu. Izložba interpretira pojavu suvenira koja izlazi upravo iz tradicijske kulture i ponovno joj se vraća kao njezin dio.

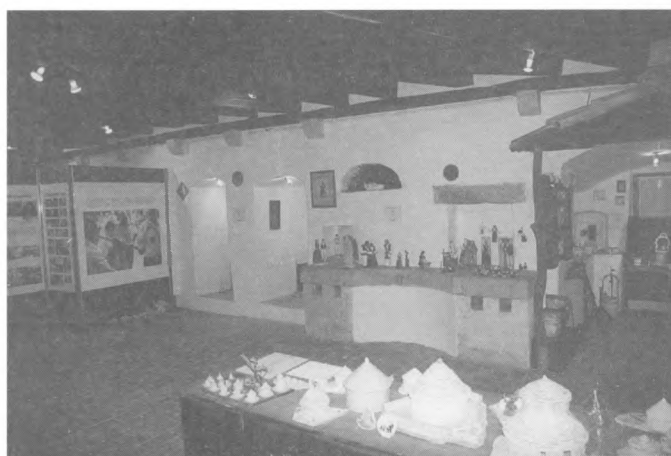

Detalj izložbe *Od ordenja do simbola identiteta* s istarskim kažunima u prvom planu

Sama je izložba podijeljena u nekoliko dijelova. Prvi nas dio pod nazivom *Vrijeme sporih mijena*, autora Roberta Bilića, upoznaje s tradicijskim zanatima. U ovom su dijelu izloženi predmeti lončarstva, košaraštva i oni vezani uz proizvodnju drvenih predmeta, obradu kamena i tekstila, te promjene koje donosi industrijalizacija i razvoj trgovine i prometa u Istri 19. stoljeća i prve polovice 20. stoljeća. Upravo se na tim zanatima temelji veći dio suvenirne proizvodnje u Istri danas.

Nvena Škrbić u odjeljku *Zimmer frei* prikazuje transformacije tradicijskih predmeta u suvenire i njihovo korištenje u masovnoj turističkoj ponudi. Čaplje, rode i drveni magarci, koji su se mogli kupiti u bilo kojem ljetovalištu na Jadranu u razdoblju procvata masovnog turizma sredinom dvadesetog stoljeća, ne odražavaju istarsku posebnost. Kao odgovor na zahtjeve tržišta, ali i na potrebu da se kreira "pravi istarski" suvenir šezdesetih i sedamdesetih, u malim se radionicama počinju izrađivati "izvorni" suveniri tipični samo za Istru. I kao što navodi ravnateljica muzeja Lidija Nikočević u uvodnom tekstu kataloga, neki elementi kulture u tradiciji prisutni samo na lokalnoj razini dobivaju svojstvo sveistarskog dobra. Možda je za to najupečatljiviji primjer kažuna, kamenog poljskog skloništa kružnog tlocrta. Kažuni su se tradicionalno gradili u području oko Žminja, dok su danas reinterpretirani prisutni po cijeloj Istri. Poljsko je sklonište, dakle, prepoznato kao zavičajna posebnost te je time automatski poprimilo obilježje autohtonosti. U ovom odjeljku izložbe, uz fotografije samih predmeta i arhivsku građu, prikazani su i proizvođači suvenira te mjesta prodaje i trgovina. Središnja je pozornost usmjerena na same proizvode: kažune raznih veličina i namjena, lutke u narodnim nošnjama izrađene u različitim materijalima (s plakata i kataloga smiješe se Barbie i Ken u nošnji), jarmovi, spine, kućice, sopele, koze i istarska goveda boškarini...

Sandi Blagonić u posljednjem je segmentu naslovljenom *Istarski bestijarij* i druge stvari prikazao kako se motivi ovih životinja

Postav izložbe *Od ordenja do simbola identiteta*

koriste u političkom kontekstu te kako se motiv istarskog poluotoka može upotrijebiti kao sat, termometar ili možda podmetač za pivo.

Izložbeni prostor na drugoj etaži pazinskoga kaštela u kojem je smješten Etnografski muzej Istre daleko je od idealnog izložbenog prostora. No, autor postava, arhitekt Igor Zirojević, koji je ujedno opremio plakat, pozivnicu i katalog, vješto je riješio tematske cjeline pregrađujući relativno mali prostor panoima na kojima su izložene fotografije i tekstovi. Posjetitelju olakšava kretanje kroz izložbu i uvodni tlocrt u boji. Osim toga autori su se potrudili auditivno nadopuniti vizualni doživljaj. U svakom segmentu izložbe čuju se zvukovi koji korespondiraju s izložbenim sadržajima: zvuci iz majstorske radionice, klepetanje zvana, sopele i folk hitovi. Zainteresirani mogu pogledati i video film autora Nevene Škrbić i Žarka Nikina u kojima izrađivači suvenira govore o svim motivima i odnosu spram izrade suvenira. Oni su akteri i tumači pojave.

Neposrednosti doživljaja pridonose i predmeti izloženi slobodno u prostoru. Niše kraj prozora, na primjer, nakrcane su, baš kao i štandovi na kojima se i prodaju suveniri. Vitrina nema, osim dvije, koje su posuđene iz predvorja ureda načelnika općine Svetvinčenta. U njima se nalaze predmeti koji su nagrađeni na smotri "izvornog istarskog" suvenira, a postavljene su na izložbi u kompletu sa svojim sadržajem upravo kao ilustracija valorizacijskog pristupa koji autori izbjegavaju. Ne treba zaboraviti spomenuti da je informacija o izložbi dostupna posjetiteljima na početku izložbenog prostora na tri strana

Istarski suveniri izloženi na istoimenoj izložbi

jezika, kao i sažetci u katalogu na talijanskom, njemačkom i engleskom.

Izložba *Od ordenja do simbola identiteta: priča o istarskom suveniru* svakako predstavlja iskorak u etnološkom promišljanju teme. Ona ne govori isključivo o predmetu samom, izvađenom iz historijskog i suvremenog društveno-političkog konteksta. Pojava izrade i kupnje suvenira oslikana je i kroz optiku izrađivača, naših suvremenika ali i kupaca kojima su proizvodi namijenjeni. Njezin je značaj u tome što autori ne nude svoju procjenu pojedinih rješenja već ukazuju na pojavu koja je sastavni dio života Istre, koje su i oni dio, imajući u vidu njene kulturne, povijesne i političke odrednice.